

REDAKCE / 18. 3. 2016

Zemřel Jan Němec

Ve věku 79 let zemřel po těžké nemoci filmový režisér Jan Němec. Uvedl to dnes server iDnes.cz, kterému to oznámila Němcova manželka Iva Ruszeláková. Němec byl znám jako jeden z filmových tvůrců takzvané české nové vlny v 60. letech. Na mezinárodní scéně zaujal už svým celovečerním debutem *Démanty noci* z roku 1964.

Jan Němec vyrůstal na Vinohradech, kde byla jeho matka obvodní oční lékařkou, zatímco otec elektroinženýr byl dlouholetým ředitelem zkušebny Elektrotechnického svazu československého (od roku 1952 Elektrotechnický zkušební ústav). Původně inklinoval k hudbě; od dětství hrál na klavír a klarinet (jako středoškolák hrál s Janem Hammerem, Rudolfem Daškem a Janem Konopáskem). Před maturitou na jedenáctileté škole v Londýnské ulici se rozhodoval mezi studiem hudby a filmu, jemuž dal nakonec přednost.

Jako posluchač katedry režie (v ročníku Václava Kršky) na FAMU (1954–60), kterou absolvoval snímkem *Sousto*, asistoval na filmech Martina Friče (*Povodeň*, 1958), Otakara Vávry (*Občan Brych*, 1958), Jiřího Krejčíka (*Vyšší princip*, 1960) a pod pseudonymem Tomáš Němeček publikoval filmové recenze v *Mladém světě*. Přivydělával si i natáčením svateb na 8mm kameru. Po studii dělal asistenta režie Václavu Krškovi u filmů *Osení* (1960) a *Kde řeky mají slunce* (1961) a pomocného režiséra na *Kachlíkových Červnových dnech* (1961).

Mezinárodní uznání mu zajistil už celovečerní debut *Démanty noci*. Svými dalšími existenciálními, abstraktně strukturovanými filmy, na nichž se významnou měrou podílela jeho tehdejší žena Ester Krumbachová, potvrdil smysl pro absurdní grotesku a výtvarnou stylizaci obrazu. Během sovětské invaze v srpnu 1968 tajně natáčel a natočený materiál provezl do Vídně; tyto záběry byly jako jediné vysílány západními televizemi a posléze byly použity v přepisu Kunderova románu *Nesnesitelná lehkost bytí*.

V letech 1967 a 1968 hledal možnost pracovat v zahraničí, ale žádný z projektů se nerealizoval. Ve fázích záměru či scénáře zůstalo také několik domácích projektů (*Konec nylonového věku*, *Výslech*, *Utrpení knížete Sternenhocha*, *Heart Beat*, *Tajemství svatební noci*, *Requiem za Hamleta*, *Spolehněte na Kašpara*). V letech 1965–68 publikoval polemické texty v periodikách *Film a doba* a *Filmové a televizní noviny*. Svou bohémskou povahou, nonkonformním životním stylem a nekompromisním uměleckým krédem se opakovaně dostával do konfliktu s komunistickým režimem, který mu s nástupem normalizace znemožnil filmařskou činnost.

V roce 1974 dostal povolení k práci v cizině, kde již zůstal. Působil v SRN (1974–77), v Nizozemsku, ve Švédsku, Francii, Velké Británii a v USA (1977–89), kde mj. přednášel o filmu na několika univerzitách (Berkeley, Yale). V komerčním prostředí Hollywoodu se svou vyhraněnou orientací jako režisér hraných filmů neprosadil, ačkoliv napsal řadu scénářů. V zahraničí se věnoval převážně televizní tvorbě, zvláště dokumentu.

Po listopadu 1989 se vrátil do vlasti, aby pokračoval v tvorbě provokativních hraných filmů i nekonvenčních dokumentárních a různě kombinovaných snímků pro kina i televizi (např. řada portrétů z cyklu *GEN* a *GENUS* společnosti Febio nebo části hudebního pořadu *O hudbě a s hudbou*). Důsledně usiloval o nezávislost a v roce 1993 založil produkční a distribuční firmu Jan Němec – Film. Ve svém neustávajícím hledačství experimentoval s novými technologiemi a formou. Vedle toho spojuje jeho filmy závažnost témat, nabývající stále intimnější polohy a úzce osobní konfesní ráz.

Jako osobnost nové vlny a pamětník vystoupil v pořadech a dokumentech: *Ein Anlass zum Sprechen* (1965, *Příležitost promluvit*; r. Haro Senft), *Zvukový film o FAMU* (1969; r. Angelika Hanauerová), *V centru filmu (v teple domova)* (TV-1997; r. Vít Janeček, Petr Marek), *Po cestě pustým lesem* (TV-1999; r. Vít Janeček), *Sametová kocovina* (2000; r. Robert Buchar), *Bohemia docta aneb Labyrint světa a lusthauz srdce (Božská komedie)* (2000; r. Karel Vachek), *Kdo bude hlídat hlídače? Dalibor aneb Klíč k Chaloupce strýčka Toma* (2002; r. Karel Vachek), *Pátrání po Ester* (2005; r. Věra Chytilová), seriál *Zlatá šedesátá* (TV-2009; r. Martin Šulík), *25 ze šedesátých aneb Československá nová vlna* (2010; r. Martin Šulík), *Takže se stalo, že...* (2010; r. Oliver Malina Morgenstern) a *Magický hlas rebelky* (2014; r. Olga Sommerová).

Od roku 1998 vyučoval na FAMU (v roce 2006 byl jmenován profesorem, v akademickém roce 2012–2013 byl vedoucím katedry režie). Je autorem knihy *Nepodávej ruku číšníkovi* (Torst, Praha 2011), sbírky 31 autobiografických povídek, které vznikaly v letech 1970–90 a některé byly otištěny v časopisu Reflex (1990–92). Ve formě audioknihy (Supraphon 2013) ji v umělcově režii načetl Karel Roden. Podle povídek z této knihy začal natáčet (mj. na MFF v Karlových Varech 2015) film *Vlk z Královských Vinohrad* (s Jiřím Mádlem v titulní roli nekonvenčního českého filmaře v zahraničí), který však již nedokončil.

Kromě mnoha cen za konkrétní počiny získal Němec za umělecký přínos českému filmu a světové kinematografii Českého lva (2006), Křišťálový glóbus na MFF Karlovy Vary 2006, Výroční cenu AČFK (2005), Zlatou medaili FAMU (2011), Cenu Vladislava Vančury (2011) a Cenu na MFDF Jihlava (2013). V letech 1968 a 2011 mu byly uděleny Cena ministra kultury a Cena Ministerstva kultury a v roce 2002 obdržel státní vyznamenání Medailí Za zásluhy, jež v roce 2014 vrátil na protest proti výběru osobností vyznamenaných prezidentem Milošem Zemanem.

Komplexní osobní portrét a analytický obraz jeho díla v historických, politických, ekonomických a estetických souvislostech nabízí dvousvazková monografie Jana Bernarda s názvem *Jan Němec: enfant terrible české nové vlny* (NAMU 2014 a 2016).

Zdroj: ČTK / fik